

Tor Nørretranders

Jens Vejmands rundtosser

Festtale ved indvielsen af
Skives 11 Stjerner

Den 23. juni 2006

Mine Damer og Herrer!

For 101 år og 1 dag siden - den 22. juni 1905 - i
Jebjerg, et dusin kilometer herfra, færdiggjorde
forfatteren Jeppe Aakjær et digt om verdens
uretfærdighed.

Siden satte Carl Nielsen musik til, og det blev et
folke-hit, der endda for nylig blev kulturkanoniseret. Vi
kender alle sammen sangen. Hør bare starten:

*Hvem sidder der bag Skjærmen
med Klude om sin Haand,
med Læderlap for Øjet
og om sin Sko et Baand?
Det er saamænd Jens Vejmand,
der af sin sure Nød
med Hamren maa forvandle
de haarde Sten til Brød.*

Det var ikke en sjov beskæftigelse at være skærveknuser.
Jens Vejmand måtte arbejde i døgndrift med at slå sten i
stykker til vejbelægning:

*Og vaagner du en Morgen
i allerførste gry
og hører Hamren klinge,
paany, paany, paany,
det er saamænd Jens Vejmand
paa sine gamle Ben,
som hugger vilde Gnister
af morgenvaade Sten.*

*

I morges vågnede Skive til megastore, morgenvåde monumenter - kæmpemæssige konstruktioner i granit og stål, som vejmand *overnight* har installeret midt i byens 11 rundkørsler. Den lyse nat har hørt hamren klinge og set vilde gnister springe. Påny, påny, påny. Det aldrig før sete - i rundkørsel efter rundkørsel - det ene værk mere mærkeligt end det andet.

Uudsletteligt virkelige, voldsomme og værdige, står de dér, og kan ikke andet. Hvorfor?

*Som en Valmukrone
over Nælders Top
steg hans ranke Klarhed
over Vrøvlet op.*

Nej, det er ikke Jens Vejmand, Jeppe Aakjær digter om her, men en sjællænder. Endda en politiker, den radikale venstremand Viggo Hørup. Han var trafikminister, da han døde i 1902, og Aakjær skrev mindedigter om ham. Hørup spillede en stor rolle for tankerne bag de radikale holdninger der i årtier prægede Skive-egnen. Og han var grundlægger af den avis - Politiken - hvor digtet om Jens Vejmand første gang blev trykt, den 26. juni 1905.

Viggo Hørup var blandt andet blevet berømt for en tale han holdt i Folketinget i 1883:

*Jeg tror, at dette Spørgsmaal: hvad skal det nytte?
dette Spørgsmaal, der er en Hæder for vort Folks
Forstandighed, breder sig mere og mere ud gennem
alle Lag i Befolkningen.*

Sådan spørger vi måske også i Skive i dag: *Hvad skal det nytte* med disse skulpturer? Hørups spørgsmål handlede om en militærordning, han var imod. Men det er vigtigt at spørge, også om det, man ikke er imod.

For, kunne man sige, det er jo ikke til nogen nytte med al den ståhej midt i rundkørslerne. Man kører jo bare omkring det – og så hurtigt videre. *Hvad skal det nytte?*

Men prøv lige at kigge efter.

Lige her står en storslået sol, en kolossal kugle beklædt med guld. Sfarisk og majestætisk, glimrende. Og dog, der mangler noget: Et kryds er taget ud på siden, og på den anden side med, og på toppen – borte er det.

Og hovsa, et andet sted, i en anden rundkørsel, står i guld et gigantisk stankelben af mærkelige tegn og gerninger, som ved eftertanke ligner krydset, der mangler i solkuglen.

Et tredje sted står de søjler, som mangler for at en fjerde rundkørsels værk kan blive til en kube. Et femte sted finder man de eger, der mangler i en sjette rundkørsels hjul. Dér, i en syvende, findes kanter til en fjern firkant, som mangler dem, midt i sin ottende rundkørsel. Og dér, i nr. 9, noget mere, der mangler i den syvende. Og den tiende installation står og mangler vinden, før den lever med blafren i kæderne.

De vil os noget, disse skulpturer. De råber efter os, at de rummer et savn. Et savn efter noget andet, der står et andet sted, i en anden rundkørsel, men ikke altid inden for synsvidde. Man skal flytte sig, man skal huske, man skal sammenligne, for at føje det adskilte sammen igen.

Intet har nok i sig selv, alt længes efter erindringen om det andet, den anden – det, der gør én hel, som en kvinde og en mand tilsammen kan gøre hinanden.

Rundkørslerne har brug for os. Først når vi forbinder dem er kunsten klar. De er ligesom os. De er rettet mod andre, noget andet end sig selv. De længes. Ene blir de triste.

*

Hvad skal det nytte? Rundkørslerne leger med os, de vækker os på vej til arbejde, på vej til naturen, på vej til børnehaven. De vil have os til at tænke, til at se, opleve – til at føje dele sammen til helheder. De gør os forvirrede, rundtossede, skøre.

Her er en by, der vil sine borgere noget. Her er en by, der vil gøre sig umage med at få os til at spærre øjnene op, se med friske øjne på tingene.

Hvorfor vil Skive dog det?

De seneste års biologiske forskning har lært os, at dyr i stor stil bruger fantastiske frembringelser til at vise, hvor dygtige de er.

Påfugle-hannen viser sine påfaldende fjer frem for hunnen. Det kolossale spild af kræfter, der ligger i at frembringe og klare sig med en så utrolig fjer på, overbeviser hunnen om at han er stærk. Og værd at parre sig med. Ødselhed giver mage. Dygtighed giver mage. *Umage giver mage.*

Men det er jo kun dyr. De avler bare. Skive kommune har vel ædlere motiver end at komme til at parre sig?

Ork ja. Der findes jo også andre former for mager. Skive gør sig umage for at tiltrække turister, erhvervsvirksomheder, arbejdskraft. Meget mere ophøjet!

*

Det er al ære værd. Man skal ødsle med ressourcerne, gøre noget stort, skørt og unyttigt, for at gøre indtryk.

Ingen forstod det klarere end John F. Kennedy.

For 44 år siden forklarede Kennedy, hvorfor amerikanerne ville sende en mand til Månen. *Vi gør det ikke fordi det er let, men fordi det er svært*, sagde Kennedy, som nok viste hvad der ville gøre indtryk på russerne.

Her til lands er vi mere beskedne. Vi sender ikke folk i kredsløb om Månen, men rundt om en gylden sol i en rundkørsel. Så kan de lære det: Vi vil dem noget, vi har kræfter, vi er værd at besøge.

Det troede de måske også i den UFO, der er drattet ned i rabatten ude hvor Ringvej Syd skærer Viborgvej. Lige før de satte det interstellare fartøj ned på den dertil indrettede landingsplatform gik det måske op for besætningen, at der er noget helt galt med det hele her på Jorden. I hvert fald ramte de Skive skævt.

*

Hvad skal det nytte med de rundkørsler? Lad os lige lege lidt med ordet *rundkørsel*.

Oversætter man ordet til engelsk, bliver det til en *roundabout*. Det lyder lidt som en rundtenom, en skive rugbrød. Men det er ikke pointen.

Det engelske ord *roundabout* betyder ikke bare en rundkørsel. Det betyder også en karrusel, hvor børn kører rundt på cirkusheste, mens de lyser af begejstring.

Der er også et andet engelsk ord end *roundabout* for karrusel: En *merry-go-round*. Så med en vis ret kan vi sige, at en *rundkørsel* er en slags sproglig fætter til en *merry-go-round*.

Oversætter man *merry-go-round* tilbage til dansk, bliver det til: *gå glad omkring*.

Og det er derfor det unyttige nytter: Når man kommer til en rundkørsel dekoreret med en helt ubegribelig og

uanstændig mængde overskud og tosseri, bliver man da glad. Lidt bedre til det hele, den dag.

Man ser på tosserierne, tager en tur mere rundt om problemerne, ser dem fra en ny side. Man får øje på det der mangler. Man ændrer syn på sagen. Udvikles. Bliver kreativ. Det er slet ikke så tosset endda med sådan en rundtosse.

*

Ti rundtosser og en enkelt rum-tosse liver nu op i Skive.

Flere hundrede ton sten er hentet hjem fra fjernøsten, globaliseret granit. Stål og bladguld, kæder og kuber er forarbejdet lokalt. Der er blevet hamret, banket, svejset, malet, kælet, bandet, lakeret, hakket og gået med rank ryg overalt på egnen. Der er skabt værker, virkelige og voldsomme. Sten er stillet op overalt, hvor vejene mødes. Det var på tide.

De manglede, de sten. Det skrev allerede Jeppe Aakjær om. Historien om Jens Vejmand er en historie om uretfærdighed.

Vejmanden døde af slid og udmattelse, efter at han havde jævnet den vanskelige vej for andre. De bar ham over heden en kold decembernat. Men se, om de viste ham den sidste respekt!

Digtet om Jens Vejmand slutter:

*Der staar på Kirkegaarden
et gammelt frønnet Bræt
det hælder slemt til Siden,
og Malingen er slet.
Det er saamænd Jens Vejmands.
Hans Liv var fuldt af Sten,
men paa hans Grav – i Døden,
man gav ham aldrig én.*

Mine Damer og Herrer: Nu har han fået endelig fået
elleve!

Vejmanden er kommet til ære og værdighed, han har
fået oprejsning i rundkørsel efter rundkørsel, hele Skive
rundt. Hundredevis af ton stål og sten. *Jens Vejmands
rundtosser*. 11 styk – sjovt nok én for hvert bogstav i
hans navn.

*

Det var på høje tid at ære Jens Vejmand. For det er tid
at sige tak – og tiden til at begrave ham og hans epoke,
industrisamfundet og det grove arbejde.

Alting er allerede forandret, i hvert fald i vores
del af verden. Vore dages vejmand har hydraulik og
gravkø'r til det grove. Vi lever i en helt anden slags
samfund, hvor det er ideer og kreativitet, der skal til.

Vi skal stimulere tankekraften med rundkørselslege
og storslåede konstruktioner. Vi er på vej rundt med
tidens store hjul, på vej til en fremtid, hvor det
handler om fornyelse, selvstændig tænkning, netværk, et
nyt samfund.

*

I dag, 101 år efter Aakjærs digt, er verden en helt, helt
anden. Vi kan kluntet digte videre:

*Hvem sidder der bag skærmen
med musen i sin hånd,
med flimmerlys for øjet,
og på det brede bånd?
Det er såmænd Jens Webmand
der af sin sure nød
med taster må forvandle
de mange bit til brød.*

Så i morgen er det op på cyklen, Jens Webmand! Og ud over de morgenvåde brosten. Ud og se Solen og dens lys. Ud og mærke vinden og dens sus.

Nutidens skibonitter bliver lade af at sidde dér bag skærmen. Nutidens armod er kedsomhed og kvabsethed.

Fremtiden kræver kreativitet og kondition. Hver dag sin tur til en rundtosse – til hest, på cykel eller til fods.

God rundtur! Tillykke med de skøre skiver.